

УДК 373.5.046.16 + 37.011.11 + 37.018.46

А. В. Урусський,

аспірант

(Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка)

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В умовах науково-технічного прогресу, що супроводжується автоматизацією та механізацією виробництва, виникає потреба готувати кваліфікованих робітників, які здатні швидко адаптуватись до сучасних умов праці та технічних нововведень. Разом з тим, на сучасному ринку праці не вистачає висококваліфікованих токарів, фрезерувальників, електрозварювальників, водіїв, поварів, продавців, механіків, швачок та інших представників робітничих професій. Питаннями підготовки працівників робітничих професій займаються професійно-технічні та вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації. Але чим швидше молода людина визначиться і розпочне навчання до майбутньої професійної діяльності, тим більше у неї шансів на ринку праці та в плані побудови майбутньої професійної кар'єри. Одним із шляхів вирішення питання ранньої допрофесійної та професійної підготовки є реалізація профільного навчання в старших класах загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета статті – провести аналіз стану готовності вчителів трудового навчання та технологій до профільного навчання школярів.

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392, навчання в старшій школі є профільним. У Концепції профільного навчання в старшій школі (далі – Концепція), затвердженій наказом МОН України від 11.09.2009 року № 854, зазначено, що профільне навчання

передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів та створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення. Мета профільного навчання полягає у створенні можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки. Таким чином, профільне навчання створює всі необхідні передумови для здійснення допрофесійної підготовки учнівської молоді [3].

Питаннями профільного навчання активно займаються вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Т. Афанасьєва, Н. Дмитренко, В. Єрошин, С. Кравцов, П. Лернер, Н. Немова, Т. И. Пуденко, Н. Шиян (теорія та методика профільного навчання в школі); І. Гладка, В. Матвієнко, Н. Нікітіна, Н. Южаніна (допрофільна підготовка учнів загальноосвітньої школи); С. Вольянська, Т. Галкіна, М. Гузик (організація профільного навчання).

Особливості профільного навчання за технологічним напрямом розглядали у своїх працях Н. Алік, М. Пригодій, І. Савенко, А. Терещук, А. Цина та інші дослідники.

Згідно з Концепцією до профільного навчання висуваються високі вимоги для забезпечення початкової допрофесійної підготовки з урахуванням та подальшим розвитком навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи. Ефективність профільного навчання залежить від ряду факторів. На нашу думку, основним із них є наявність висококваліфікованих педагогічних кадрів, оскільки саме вони забезпечують навчальний процес.

Профільне навчання почали активно запроваджувати лише з 2003 року після прийняття першого варіанту Концепції профільного навчання в старшій школі. Ураховуючи незначний термін реалізації профільного навчання, актуальним є питання чи готовності вчителів до викладання профільних предметів з урахуванням вимог Концепції.

Питання підготовки вчителя профільного навчання та основні вимоги,

які до нього висуваються, досліджували І. Арєф'єва, М. Гоглова, І. Кобзенко, Л. Липова, Л. Морозової, Н. Петрошук, І. Сотниченко, І. Філенко та інші.

Науково-методичним центром профільного навчання Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського Університету імені Бориса Грінченка (далі – НМЦ) було визначено, що вчитель профільного навчання повинен знати: закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Концепцію профільного навчання в старшій школі; Національну доктрину розвитку освіти в Україні; регіональні програмні документи; концепцію і статут загальноосвітнього закладу, в якому працює; основи особистісно орієнтованої педагогіки, індивідуального, гуманістичного підходів та способи їх реалізації в шкільній практиці; наукову інформацію та зміст предметів базового й профільного рівнів; порядок організації факультативів та елективних курсів; методику організації проектної, науково-дослідницької, пошукової діяльності учнів [1].

До вмінь, якими повинен володіти вчитель профільного навчання, працівники НМЦ відносять: проектувати навчальний процес, дослідницьку, індивідуальну пошукову діяльність учнів; застосовувати різні види й форми діяльності учнів (навчальні проекти, індивідуальні, групові заняття, самостійну роботу, практику, роботу в лабораторії); застосовувати поряд з традиційними нові форми, методи й засоби педагогічного діагностування, розробляти індивідуальні освітні програми; формувати логіку викладання профільних дисциплін, виходячи з потреб і нахилів учнів; діагностувати й контролювати стадії особистісного та колективного розвитку; розробляти заходи корекційно-педагогічного впливу; застосовувати методи й технології навчання, які б формували навички збору та аналітичної обробки інформації, стимулювали самодіяльність учнів, збагачували досвід відповідальної діяльності, виробляли навички самоорганізації, розвивали ціннісні орієнтири; використовувати в системі профільного навчання новітні інформаційні технології, елементи модульного, дистанційного навчання; забезпечувати практичну спрямованість навчально-виховного процесу, формування універсальних компетенцій

(інтелектуальної, комунікативної, пізнавальної, інформаційної, громадянсько-правової тощо); сприяти професійному самовизначенню старшокласників [1].

Науковці Л. Липова, Л. Морозова, І. Філоненко зазначають, що успіх профільного навчання в старшій школі залежить від готовності вчителів до якісних змін у своїй професійній діяльності. До таких змін вони відносять: засвоєння змісту предмета на вищому, професійному рівні; використання в роботі різних видів і форм діяльності на уроках і в позаурочний час (групові та індивідуальні, проектні й дослідницькі роботи учнів, організація пізнавальної діяльності з розв'язування задач з використанням нестандартних умов); готовність до зміни системи оцінювання знань; опанування методики організації функціонування елективних курсів; розуміння суті компетентнісного підходу в навчанні [2].

Таким чином, до вчителів профільного навчання висуваються підвищені вимоги до рівня їхніх компетенцій у цілому.

Сьогоднішні вчителі профільного навчання – випускники вищих педагогічних навчальних закладів, які в різний час здобували професійну педагогічну освіту. Зрозуміло, що не всі з них були підготовлені належним чином до навчання в умовах профільної освіти, оскільки остання почала впроваджуватися відносно недавно. Для організації ефективного підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання та технологій до профільного навчання потрібно, в першу чергу, з'ясувати реальний стан щодо їхньої готовності до такого виду діяльності. З цією метою нами було проведено письмове (анкетування) та усне (інтерв'ю) опитування вчителів технологій Тернопільської області.

У вищих навчальних закладах (надалі – ВНЗ) I-II та III-IV рівнів акредитації майбутні педагоги отримують необхідні знання, вміння та навички для роботи в навчальних закладах. Для того, щоб виявити, наскільки ВНЗ сформували готовність майбутніх учителів до профільного навчання, ми запропонували респондентам запитання: Наскільки ВНЗ забезпечив Вас теоретичними знаннями для профільного навчання? Результати анкетування

показали, що 39 % вважають себе теоретично підготовленими до профільного навчання в повній мірі, 27,7 % – достатньо і 33,3 % – лише частково. Графічно ці дані зображено на рис. 1.

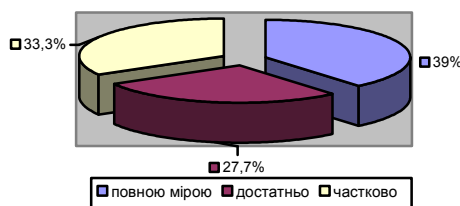

Рис. 1. Діаграма самоаналізу рівня засвоєння теоретичних знань у ВНЗ

Оскільки предмет “Трудове навчання (технології)” містить теоретичну та практичну складові, відповідно, вчитель повинен не тільки забезпечити учнів знаннями, але й сформувати практичні вміння і навички виконувати певні технологічні операції та виготовляти вироби. На запитання Наскільки ВНЗ сприяв формуванню вмінь і навичок практичної діяльності для профільного навчання? ми отримали такі результати: 38,9 % вважають себе практично підготовленими до профільного навчання повною мірою, 38,9 % – на достатньому рівні, 22,2 % – лише частково. Як видно з наведених результатів опитування (рис. 2), більшість учителів технологій за профільним напрямом навчання вважають свою теоретичну і практичну підготовку належною.

Підготовка педагога до уроку та його проведення супроводжується певними труднощами, а саме: недостатньою кількістю дидактичних засобів навчання та матеріально-технічного забезпечення; недостатньо конкретних методичних рекомендацій щодо викладання теоретичного матеріалу та формування практичних умінь і навичок; брак теоретичних знань з профільного предмета. Ураховуючи вимоги до профільного навчання, відносно невеликий термін його впровадження, а також специфіку самого профільного навчання за технологічним напрямом, такі труднощі існують, і їх необхідно враховувати при організації науково-методичного супроводу професійної діяльності педагогів.

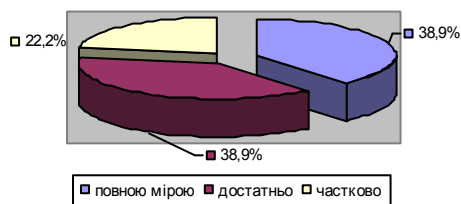

Рис. 2. Діаграма самоаналізу стану практичної готовності вчителів до профільного навчання

Для виявлення основних труднощів, з якими зустрічаються вчителі профільного навчання, ми запропонували питання: Які труднощі у Вас виникають під час проведення занять за обраною спеціалізацією профільного навчання? Кожен респондент мав можливість вибрати не більше 3-х запропонованих варіантів або вписати свій варіант відповіді. Респонденти виокремили такі вагомні труднощі: недостатнє матеріально-технічне забезпечення (38,2 %); недостатня кількість дидактичних засобів навчання (26,5 %); недостатньо конкретних рекомендацій щодо викладання (17,7 %); недостатньо сформовані практичні вміння й навички (11,8%); брак теоретичних знань із організації профільного навчання (5,8 %). Зведені дані цього опитування графічно зображені на рис. 3.

Ефективність та результативність педагогічної праці не обмежується лише знаннями, вміннями та навичками, сформованими в процесі професійної підготовки в навчальному закладі. Як зазначав Д. Тхоржевський, “учитель трудового навчання повинен постійно працювати над удосконаленням педагогічної майстерності та підвищенням рівня своєї кваліфікації” [4, с. 37]. Для забезпечення належної профільної підготовки, інформаційна база якої постійно оновлюється та змінюється, педагог змушений постійно вчитися. З метою виявлення основних джерел інформації, з яких вчителі профільного навчання отримують необхідні теоретичні відомості з предмета, було запропоновано запитання: З яких джерел Ви отримуєте теоретичні відомості для проведення уроків трудового навчання (технологій)? Дані таблиці 1 показують, що більше половини вчителів (53,3%) використовують підручники та посібники, 15,6% – фахові періодичні

видання (газети, журнали), 4,4% – передовий педагогічний досвід та 26,7% – інтернет.

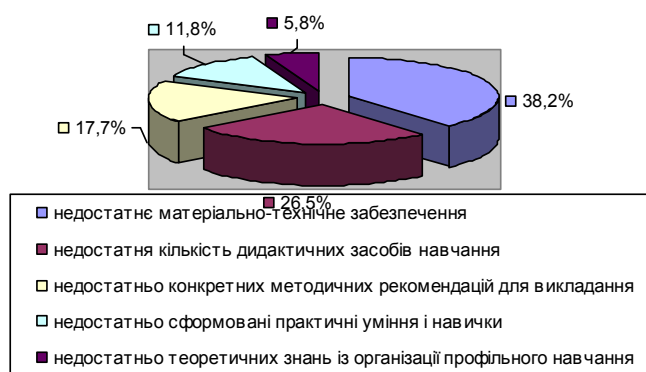

Рис. 3. Діаграма труднощів, які виникають у вчителів у процесі профільного навчання

Згідно з результатами проведеного анкетування більшість опитаних учителів вважають власну вузівську підготовку належною та достатньою для проведення профільного навчання за технологічним напрямом. Проте профільний предмет передбачає не тільки більшу кількість годин, яка відводиться на його вивчення, а й поглиблене засвоєння понять, законів, теорій, які вивчатимуться старшокласниками. Учитель профільного навчання повинен забезпечити базовий рівень знань, зацікавити старшокласників, спонукати їх до самоосвіти, розвинути їхню креативність. Тому володіння сучасною методикою профільного технологічного навчання є важливою передумовою його успішності.

Таблиця 1

Джерела, з яких учителі отримують додаткові теоретичні відомості

№	Джерела інформації	Учителі міських шкіл		Учителі сільських шкіл		Разом	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
1	підручники і посібники	15	57,7	9	47,4	24	53,3

2	періодичні видання	4	15 ,4	3	15, 8	7	15, 6
3	педагогічний досвід	-	-	2	10, 5	2	4,4
4	інтернет	7	26 ,9	5	26, 3	12	26, 7

Особливістю технологічного профілю є наявність значної кількості спеціалізацій, а саме: деревообробка, металообробка, кулінарія, швейна справа, конструювання та моделювання одягу, агровиробництво та інші. Відповідно, потрібно здійснювати “широку” підготовку майбутніх вчителів технологій для профільного навчання, які б змогли проводити заняття за різними спеціалізаціями, що передбачені для хлопців та дівчат. Така готовність забезпечить учителям технологій гнучкість у виборі профілю з урахуванням індивідуальних потреб, нахилів, здібностей учнів та наявного матеріально-технічного забезпечення навчального закладу.

Висновки. У педагогічних ВНЗ активно здійснюється теоретична та практична підготовка майбутніх учителів до профільного навчання. Проте, зважаючи на високі вимоги до вчителів профільного навчання та наявності значної кількості спеціалізацій технологічного профілю, виникає потреба систематично вдосконалювати підготовку вчителів шляхом доповнення змісту та методики викладання спецдисциплін, оптимізації теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців; залучення до пошуково-дослідницької діяльності; оволодіння сучасними інтерактивними технологіями навчання.

Для вчителів технологій, які проводять заняття за профільним напрямом, доцільно передбачити: ознайомлення з сучасними тенденціями в галузі науки, техніки та технології обробки матеріалів; підвищення теоретичної та практичної готовності вчителів технологій; ознайомлення із новітніми інтерактивними технологіями навчання та оволодіння методикою їх

застосування в навчальному процесі; забезпечення можливості обміну передовим (перспективним) педагогічним досвідом між учителями; розробка методичних рекомендацій з організації та проведення занять для кожної із спеціалізацій технологічного профілю; написання навчальних посібників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Готовність учителя до роботи в умовах профільного навчання [Електронний ресурс] / Режим доступу до статті : <https://sites.google.com/site/smcprofil/materials/readiness>.

2. Липова Л. Особливості навчальної діяльності в профільному класі / Л. Липова, Л. Морозова, І. Філоненко // Шлях освіти. – 2006. – № 1. – С. 35–41.

3. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі : наказ від 11.09.2009 р. № 854 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України: офіц. вид. МОН України. – 2009. – № 28/29. – С. 57–64.

4. Тхоржевський Д. О. Методика трудового навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін : навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. / Д. О. Тхоржевський. – К. : Вища шк., 1992. – 334 с.